

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansallisesta vientilupaviranomaisesta.

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä annettaisiin kansallisen vientilupaviranomaisen toimintaa koskevat Euroopan unionin vientimenettelylainsäädännössä edellytetyt kansalliset säännökset.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan x.x.2022.

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

Esitys perustuu 11 päivänä maaliskuuta 2015 annettuun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseen (EU) 2015/479 yhteisen vientimenettelyn käyttöönotosta (*vientimenettelyasetus*, kodifioitu toisinto). Tämä asetus on suoraan sovellettavaa oikeutta ja siinä vahvistetaan yhteiset säännöt unionin ulkopuolelle tapahtuvaa vientiä varten tilanteessa, jossa vientiä on tarpeen valvoa tietyiltä osin tai ottaa varotoimenä käyttöön suojatoimenpiteitä.

Vientimenettelyasetus tuli alun perin voimaan jo vuonna 1969, mutta sen käyttöaste on jäänyt vähäiseksi. Tähänastiset soveltamistilanteet liittyvät koronaviruksen covid-19 leviämiseen niin maailmalla kuin unionin alueella. Vientimenettelyasetuksen laajasta tuotekatteesta johtuen on kuitenkin mahdollista, että vientilupajärjestelmää sovellettaisiin jatkossa muihinkin kuin kansanterveyden kannalta kriittisiin tuotteisiin.

Vientimenettelyasetuksen nojalla annetut komission täytäntöönpanosäädökset (Euroopan unionin vientimenettelylainsäädäntö) tulivat keväällä 2020 ja alkuvuonna 2021 voimaan kiireellisellä aikataululla, sillä niiden tavoitteena oli varmistaa tiettyjen kriittisten tuotteiden (henkilönsuojainten ja koronarokotteiden) riittävyys unionissa, kun kysyntä kasvoi merkittävästi epidemiatilanteen vuoksi ja taudin laajempi leviäminen oli välttämätöntä estää.

Henkilönsuojainten ja koronarokotteiden vienti ilman vientilupaa kiellettiin. Toimivaltaisten viranomaisten tuli käsitellä vientilupahakemukset nopealla aikataululla ja ilmoittaa komissiolle päätöksistään myöntää tai hylätä hakemukset. Täytäntöönpanosäädösten voimassaoloaika oli kestoletaan rajoitettu.

Käsillä olleissa valvonnanalaisissa tuotteissa ei täytäntöönpanosäädösten voimaantulohetkellä ollut merkittävää kansallista vientipotentiaalia. Euroopan unionin vientimenettelylainsäädäntöön perustuva valvonta ja lupamenettelyt olivat kuitenkin Suomessa käytössä osana Euroopan unionin toimintaa ja myös Suomen tuli ilmoittaa komissiolle toimivaltainen viranomainen, jolle vientilupien käsittely kuului. Koska Suomessa ei ole aikoinaan säädetty vientimenettelyasetuksessa tarkoitettua kansallista viranomaista, lupaviranomaisen toimivalta johdettiin muusta kansallisesta lainsäädännöstä.

Hallituksen esityksen valmistelu perustuu oikeuskanslerin sosiaali- ja terveysministeriölle antamaan lausuntoon, jonka mukaan vientilupa-asioden käsittelyn toimivaltainen viranomainen pitäisi osoittaa lailla tilapäiseksikin jäävässä soveltamistilanteessa.

Hallituksen esitys on valmisteltu virkatyönä ulkoministeriössä.

2 EU-säädöksen tavoitteet ja pääasiallinen sisältö

Vientimenettelyasetus

Vientimenettelyasetuksen tavoitteena on vahvistaa yhteiset säännöt unionin ulkopuolelle tapahtuvaa vientiä varten. Vienti unionista on lähtökohtaisesti vapaata, toisin sanoen vientiä kolmansiin maihin eivät koske määrälliset rajoitukset, jollei asetuksesta muuta johdu. Asetuksen perusteella annetuissa komission täytäntöönpanosäädöksissä on korostettu toimenpiteiden toteuttamista kohdennetusti, avoimesti ja unionin WTO-velvoitteiden mukaisesti.

Komissio voi elintärkeiden tuotteiden puutteesta aiheutuvan kriittisen tilanteen ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi sekä unionin edun vaatiessa välittömiä toimia asettaa jäsenvaltion pyynnöstä tai omasta aloitteestaan tuotteen viennin edellytykseksi vientiluvan.

Asetus on soveltamisalaltaan yleinen ja koskee johdanto-osan 10 kohdan mukaan kaikkia tuotteita (teollisuus- ja maataloustuotteet). Asetusta sovelletaan täydentäen maatalouden yhteisiä markkinajärjestelyjä koskevaa sääntelyä ja maataloustuotteiden jalostuksessa saatuihin tavaroihin sovellettavaa sääntelyä, mutta samanaikaista soveltamista erityisesti em. erityissäännöksiin sisältyvien suojalausekkeiden kanssa tulisi kuitenkin välttää.

Käyttöönotettavia toimenpiteitä sovelletaan välittömästi. Ne voidaan rajoittaa koskemaan tiettyjä määramaita ja vientiä tietyiltä unionin alueilta. Toteutettuja toimenpiteitä voidaan jatkaa, jos niiden soveltaminen on edelleen tarpeellista, mutta myös niiden kumoaminen tai muuttaminen on tarvittaessa mahdollista.

Asetus sisältää yleiset säännökset muun muassa jäsenvaltioiden velvollisuudesta toimittaa komissiolle tiedot toteutettavista toimenpiteistä. Vientiluvan myöntämisperusteiden yksityiskohdista, käsittelyssä huomioon otettavista näkökohdista ja mahdollisista rajoituksista säädetään kuitenkin komission täytäntöönpanosäädöksissä.

Vientimenettelyasetus sisältää valtuutussäännökset, jotka koskevat komissiolle siirrettyä täytäntöönpanovaltaa. Toimenpiteet hyväksytään yleisistä säännöistä ja periaatteista, joiden mukaisesti jäsenvaltiot valvovat komission täytäntöönpanovallan käyttöä, annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 182/2011 (komitologia-asetus) mukaisesti.

Komissiota avustaa jäsenvaltioista koostuva suojatoimenpidekomitea, joka antaa lausuntonsa tarkastelumenettelyä noudattaen. Kiireellisissä tapauksissa komissio voi hyväksyä välittömästi sovellettavan täytäntöönpanosäädöksen saattamatta sitä ennalta komitean käsiteltäväksi. Tällaisissa tapauksissa säädös toimitetaan komitean lausunnolle jälkikäteen.

Asetus ei estä jäsenvaltioita soveltamasta viennin määrällisiä rajoituksia, jotka ovat perusteltuja julkisen moraalin, yleisen järjestyksen tai turvallisuuden kannalta, ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden ja elämän suojelemiseksi, taiteellisten, historiallisten tai arkeologisten kansallisaarteiden suojelemiseksi taikka teollisuuden ja kaupallisen omaisuuden suojelemiseksi.

Vientimenettelyasetuksen perusteella annetut täytäntöönpanosäädökset

Euroopan unionin komissio antoi 14 päivänä maaliskuuta 2020 täytäntöönpanoasetuksen (EU) 2020/402, jonka mukaan tiettyjen henkilösuojainten (tartuntavaaralliselta ainekselta suojaavat

suojalasit ja visiirit, kasvojensuojaimet, hengityssuojaimet, suojavaatteet ja käsiineet) vienti unionin ulkopuolelle edellyttää vientiluvan esittämistä. Henkilönsuojaimet katsottiin elintärkeäksi tuotteeksi, koska oli välttämätöntä estää taudin leviäminen edelleen ja suojella potilaita hoitavaa terveydenhuoltohenkilöstöä. Unionin tuotanto ja olemassa olevat varastot eivät riittäneet vastaamaan epidemiatilanteen vuoksi kasvussa olevaan kysyntään ja lisäksi henkilönsuojaimia voitiin viedä rajoituksetta kolmansiin maihin. Vienti ilman vientilupaa oli kielletty. Täytäntöönpanoasetus tuli voimaan 15 päivänä maaliskuuta 2020 ja oli voimassa kuuden viikon ajan. Komission 19 päivänä maaliskuuta 2020 antamalla muutosasetuksella EU 2020/426 tietyt maat ja alueet, kuten Euroopan vapaakauppaliiton jäsenvaltiot, rajattiin vientilupavaatimuksen ulkopuolelle.

Koska tietäntyyppisten henkilönsuojainten tarve unionissa kasvoi edelleen eikä niiden tarjontaa ja kysyntää oltu saatu erilaisista toimista huolimatta tasapainoon, komissio antoi 23 päivänä huhtikuuta 2020 uuden täytäntöönpanoasetuksen (EU) 2020/568. Se oli aiemman täytäntöönpanoasetuksen kaltainen, mutta laajensi tuotekatteen tiettyihin lääkinnällisiin laitteisiin ja tarkensi menettelysääntöjä. Täytäntöönpanoasetus tuli voimaan 26 päivänä huhtikuuta 2020 ja sitä sovellettiin 30 päivän ajan.

Ottaen huomioon rokotteiden tuotantokapasiteetissa ja toimitusmäärissä ilmenneet puutteet ja riskin unionissa tuotettujen rokotteiden viennistä muihin kuin heikoimmassa asemassa oleviin kolmansiin maihin, komissio antoi 29 päivänä tammikuuta 2021 täytäntöönpanoasetuksen (EU) 2021/111 vientiluvan edellyttämisestä myös tiettyjen koronavirusrokotteiden ja niiden ainesosien viennissä. Myös tämän asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle oli solidaarisuusperiaatteen mukaisesti jätetty tiettyjä maita ja alueita. Täytäntöönpanoasetus tuli voimaan 30 päivänä tammikuuta 2021 ja sitä sovellettiin kuuden viikon ajan.

Koronarokotteita koskevien suojatoimenpiteitä jatkettiin 12 päivänä maaliskuuta 2021 voimaantulleella komission uudella täytäntöönpanoasetuksella (EU) 2021/442 kesäkuun 2021 loppuun asti, sillä rokotetuotannossa ilmeni edelleen ongelmia eikä riski rokotetoimitusten viivästymisestä unionissa ollut väistynyt. Lisäksi komissio antoi 24 päivänä maaliskuuta 2021 erityisjärjestelyjä koskevan täytäntöönpanoasetuksen (EU) (2021/521), jolla keskeytettiin joidenkin maapoikkeusten soveltaminen. Syynä oli vientiluvan varaisten tuotteiden jälleenvienti tällaisten maiden kautta. Lisäksi jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten tuli vientilupapäätöstä tehdessä ottaa huomioon muun muassa viennin määrämaassa vallitseva rokotuskattavuus. Komission 5 päivänä toukokuuta 2021 antamassa täytäntöönpanoasetuksessa (EU) 2021/734, joka oli voimassa kesäkuun 2021 loppuun saakka, maapoikkeuksien määrää lisättiin. Täytäntöönpanoasetuksien (EU) 2021/442 ja (EU) 2021/521 soveltamisaikaa pidennettiin 30 päivään syyskuuta 2021 asti komission täytäntöönpanoasetuksella (EU) 2021/1071, joka tuli voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2021. Soveltamisaikaa pidennettiin edelleen 29. syyskuuta 2021 annetulla komission 2020 vuoden 2021 loppuun saakka.

Täytäntöönpanosäädösten menettelysäännökset

Komission täytäntöönpanoasetuksissa säädettiin määräajasta, jonka kuluessa vientilupahakemukset tuli jäsenvaltioissa käsitellä. Henkilönsuojainten osalta määräaika oli lähtökohtaisesti enintään viisi työpäivää ja koronarokotteiden osalta lähtökohtaisesti enintään kaksi työpäivää siitä päivästä, jona kaikki vaadittavat tiedot oli annettu toimivaltaiselle viranomaiselle.

Henkilönsuojaimia koskevan vientiluvan myönsivät toimivaltaiset viranomaiset siinä jäsenvaltiossa, johon viejä on sijoittautunut, ja koronarokotteiden osalta sen jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset, jossa tuotteet valmistettiin.

Maaliskuussa 2020 annetun ensimmäisen täytäntöönpanoasetuksen jälkeen jäsenvaltioiden tuli myös pyytää päätösluonnoksesta komission lausunto ennen vientiluvan myöntämistä sekä ilmoittaa myönnettyistä ja evätyistä luvista.

Täytäntöönpanosäädökset jättivät jäsenmaille liikkumavaraa toimivaltaisen viranomaisen määrittelemisessä. Vientilupia koskevat hallinnolliset muodollisuudet oli niin ikään jätetty jäsenvaltioiden harkintavaltaan.

Komission 20 päivänä maaliskuuta 2020 julkaisemassa tiedonannossa (2020/C 91 I/01) annettiin jäsenvaltiolle käytännön ohjeita henkilönsuojaimia koskevien täytäntöönpanoasetusten täytäntöönpanon tueksi. Rokotteiden osalta komissio on antanut 30 päivänä kesäkuuta 2021 jäsenvaltioille vastauksia yleisimpiin kysymyksiin liittyen rokotteiden vientiä koskevia vaatimuksia.

3 Nykytila ja sen arviointi

Kansalliseen lainsäädäntöön ei ole aikoinaan tehty muutoksia vientimenettelyasetuksen johdosta. Yhteiskunnallisesti normaaleissa tilanteissa esimerkiksi henkilönsuojainten vientiä ei myöskään ole ollut tarvetta rajoittaa. Suomessa ei siten ole säädetty yleisviranomaista tai erityisviranomaista, jolle asetuksessa tarkoitettujen vientilupien käsittely kuuluisi. Asia tuli ajankohtaiseksi koronapandemian puhjettua, kun komissio pyysi jäsenvaltioita ilmoittamaan henkilönsuojaimien ja koronarokotteiden vientilupia käsittelevät toimivaltaiset viranomaiset.

Suomessa on tähän mennessä turvauduttu väliaikaisiin ratkaisuihin. Sosiaali- ja terveysministeriö toimi henkilönsuojaimia koskevien komission täytäntöönpanoasetusten tarkoittamana kansallisena vientilupaviranomaisena. Koronarokotteita koskevat vientilupahakemukset puolestaan osoitettiin Suomessa ulkoministeriölle (vientivalvontayksikkö).

Viranomaisen toimivalta johdettiin edellä mainituissa tilanteissa perustuslaista, valtioneuvostosta annetusta laista (175/2003), valtioneuvoston ohjesäännöstä (262/2003) sekä sosiaali- ja terveysministeriöstä annetusta valtioneuvoston asetuksesta (491/2017) ja ulkoministeriöstä annetusta valtioneuvoston asetuksesta (1171/2005). Oikeuskansleri piti kuitenkin tilannetta lainsäädännöllisesti epätydyttävänä, koska kansallisesta lainsäädännöstä puuttuvat täsmälliset säännökset.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä annettaisiin toimivaltaista vientilupaviranomaista koskevat tarpeelliset kansalliset säännökset.

Laissa nimettäisiin vientimenettelyasetuksessa ja sen nojalla annettavissa komission täytäntöönpanosäädöksissä tarkoitettu toimivaltainen viranomainen, joka olisi ulkoministeriö (kansainvälisen kaupan osaston vientivalvontayksikkö).

Lisäksi laissa annettaisiin Tullille lain täytäntöönpanoon liittyviä tehtäviä.

Laissa määriteltäisiin toimivaltaisen viranomaisen, Tullin ja muiden viranomaisten tehtävissä tarvittavat tietojen saantia ja tietojen luovuttamista koskevat velvoitteet.

Esitys sisältäisi myös tämän lain rikkomisesta aiheutuvat seuraamukset ja muutoksenhakua koskevat säännökset.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

Toistaiseksi on mahdotonta arvioida, voitaisiinko vientilupavaatimusta jossain tilanteessa joutua soveltamaan laajasti, mutta tällä hetkellä mitään sellaista tilannetta ei ole tiedossa. Esityksellä ei siten ole nähtävissä mainittavia taloudellisia tai yhteiskunnallisia vaikutuksia. Ehdotetulla lailla ei ole myöskään valtion talousarvioon kohdistuvia vaikutuksia.

Vientimenettelyasetuksen nojalla annetuissa komission täytäntöönpanosäädöksissä määritellyt toimivaltaisen viranomaisen tehtävät hoidettaisiin ulkoministeriön nykyisillä henkilöstöresursseilla. Ulkoministeriö konsultoi tarpeen mukaan ja tuotekatteesta riippuen muita viranomaisia, antaen niille välttämättömiä tietoja sekä pyytäen niiltä välttämättömiä lausuntoja, jotta vientilupahakemukset saataisiin käsiteltyä ja ratkaistua. Uusista tietojärjestelmistä (uusi vientilupamalli sähköiseen asiointipalveluun ja sähköinen käsittely asianhallintajärjestelmässä) on aiheutunut noin 65 000 euron kustannukset, jotka on rahoitettu ulkoministeriön määrärahoista.

4.2.2 Yritysvaikutukset

Esitykseen liittyvät yritysvaikutukset syntyvät jäsenvaltioissa suoraan sovellettavasta Euroopan unionin lainsäädännöstä. Kyse ei ole vientikiellosta, vaan yritysten tulee hakea vientilupaa, mikäli tuote sisältyy vientimenettelyasetuksen perusteella annettavan komission täytäntöönpanosäädöksen soveltamisalaan. Vientilupa on esitettävä Tullille vienti-ilmoittamisen yhteydessä.

Vientimenettelyasetuksen tähänastisissa soveltamistilanteissa ei ole evätty yhtäkään Suomessa käsiteltyä vientilupahakemusta.

Vientilupamenettely Suomessa perustuisi yhden luokun periaatteeseen ja olisi mahdollisimman selkeä, jotta vältettäisiin yrityksille aiheutuvaa ylimääräistä hallinnollista taakkaa.

Keskitetyn järjestelmän myötä yrityksillä olisi aina tieto siitä, minkä viranomaistahon puoleen kääntyä vientilupaa haettaessa. Yritykset voisivat jättää vientilupahakemuksen sähköisen asiointipalvelun kautta. Ulkoministeriön kansainvälisen kaupan osaston vientivalvontayksikkö, tuotekatteesta riippuen yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa, myös neuvoisi yrityksiä siitä, tarvitseeko tuote vientiluvan.

.

4.2.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Vientimenettelyasetusta on toistaiseksi sovellettu harvoin ja tähänastiset vaikutukset viranomaisten toimintaan ovat jääneet vähäisiksi. Suomessa tehtiin 19 henkilönsuojaimia koskevaa vientilupapäätöstä, joiden kohteena oli 30 tuotetta (yksi vientilupapäätös saattoi sisältää useamman tuotteen), eikä yhtäkään vientilupahakemusta evätty. Koronarokotteiden osalta vientilupahakemuksia

ei toistaiseksi ole tehty Suomessa lainkaan. Ehdotuksen vaikutukset viranomaisten toimintaan jatkossa riippuvat siitä, onko Suomessa vientipotentiaalia vientilupajärjestelmän piiriin kuuluvissa tavaroissa.

Ehdotetulla lailla ulkoministeriölle annettavat tehtävät liittyvät erityisesti vientilupahakemusten käsittelyyn ja komissiolle toimitettaviin ilmoituksiin. Lisäksi ulkoministeriön on varauduttava vientilupavaatimusten sisältöä koskeviin yhteydenottoihin ja neuvontaan.

Muiden ministeriöiden osalta vaikutukset riippuvat siitä, mitkä tavarat ovat vientilupajärjestelmän kohteena. Niiden on tällöin tapauskohtaisesti koordinoitava oman hallinnonalansa kanta ja toimitettava lausuntonsa ulkoministeriön käyttöön mahdollisesti hyvinkin kiireellisellä aikataululla.

Tulli huolehtii viennin sujuvuudesta ja viennin valvonnasta jo nykyisin. Tulli valvoo komission täytäntöönpanoasetusten toimeenpanoa myös osana EU:n tulliliittoa ja EU:n ulkorajan valvontaa. Vientimenettelylainsäädäntöön liittyen Tullin tehtävänä on valvoa, että viejällä on lupa tuotteiden vientiin ja, että tuotteet ovat luvassa mainittuja. Tuotteita ei saa viedä maasta ennen kuin nämä tarkistukset on tehty. Ehdotetun lain vaikutukset Tullille riippuvat myönnettyjen vientilupien lukumäärästä. Toiminnan ei sinänsä ole arvioitu poikkeavan merkittävästi muusta valvontatoiminnasta.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

Vientimenettelyasetus ja sen nojalla annettavat komission täytäntöönpanosäädökset ovat suoraan sovellettavaa oikeutta ja sisältävät jäsenmaita velvoittavat säännökset menettelyistä. Unionin vientimenettelylainsäädäntöön ei sisälly juurikaan kansallista liikkumavaraa, mutta sen sijaan lainsäädännön toimeenpano edellyttää viranomaisista ja niiden tehtävistä ja seuraamuksista säätämistä.

Keskeisin kansallisesti harkittava kysymys on ollut valinta keskitetyn mallin (yksi toimivaltainen viranomainen tuotteesta riippumatta) ja hajautetun järjestelmän (tuotekohtaiset toimivaltaiset viranomaiset) välillä.

Keskitettyä mallia puoltavat asiantuntemuksen keskittämistä ja kustannustehokkuutta koskevat näkökohdat. Yleisviranomaisen on katsottu edesauttavan yhdenmukaisten ja johdonmukaisten hake-
mus- ja käsittelykäytänteiden syntymistä. Keskitetyn mallin on myös arvioitu olevan vientilupaa hakevien yritysten kannalta selkeämpi ja hallinnollista taakkaa keventävä ratkaisu.

Vientimenettelyasetuksen laajasta tuotekatteesta johtuen hajautettu malli olisi edellyttänyt lainsäädäntötoimia hyvin monen ministeriön osalta. Jo tietyn ministeriön, kuten esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön, hallinnonalalla olisi tuotteesta riippuen jouduttu nimeämään eri viranomaiset. Kun otetaan huomioon asetuksen nykyinen käyttöaste, osa viranomaisista olisi mahdollisesti jouduttu nimeämään turhaan.

Ulkoministeriö oli luontainen valinta kansalliseksi vientilupaviranomaiseksi, sillä vientimenettelyasetus kuuluu yhteisen kauppapolitiikan (SEUT 207 artikla) alaan. Lisäksi ulkoministeriöllä on tehtävässä tarvittavat viranomaisvaltuudet ja ministeriön vientivalvontayksikkö toimii jo nykyisin kaksikäyttötuohteiden vientivalvonnasta, vientilupa-asioista, vientivalvonta-asioden yhteensovittamisesta sekä kansainvälisestä vientivalvontayhteistyöstä vastaavana kansallisena viranomaisena.

5.1 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot

Muut jäsenvaltiot ovat ilmoittaneet toimivaltaiseksi viranomaiseksi ministeriöitä tai virastoja (Tanskassa Danish Business Authority, Ruotsissa National Board of Trade, Saksassa Federal Office for Economic Affairs and Export Control).

Jäsenmaiden päätöksistä ei ole kattavaa tietoa, mutta enemmistössä maita toimivaltainen viranomainen pysyi henkilönsuojaimien ja koronarokotteiden osalta samana, mikä viittaa keskitettyyn malliin.

6 Lausuntopalaute

Tahot, joilta lausuntoa pyydettiin ja jotka antoivat lausunnon käyvät ilmi julkisesta palvelusta osoitteessa <http://valtioneuvosto.fi/hankkeet> tunnuksella xxxx.

[Lisätään lausunnonantajien näkemykset ja niiden huomioon ottaminen esityksen jatkovalmistelussa.]

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1. Laki kansallisesta vientilupaviranomaisesta

1 §. *Lain tarkoitus.* Pykälässä määriteltäisiin lain soveltamisala. Ehdotetussa laissa annettaisiin Euroopan unionin vientimenettelylainsäädännön edellyttämät kansalliset säännökset.

Vientimenettelyasetuksen 4 artiklan mukaan komissio voi tietyn tuotteen taloudellisen ja kaupallisen tilanteen määrittämiseksi pyytää jäsenvaltioita toimittamaan kyseisen tuotteen markkinoiden kehitystä koskevia tilastotietoja ja valvomaan kyseisen tuotteen vientiä kansallisen lainsäädännön sekä komission ilmaisemien yksityiskohtaisten sääntöjen mukaan. Mainitussa artiklassa säädetään lisäksi, että jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet komission pyyntöjen noudattamiseksi ja toimitettava komissiolle pyydetty tiedot.

Vientimenettelyasetuksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan komissio voi elintärkeiden tuotteiden puutteesta aiheutuvan kriittisen tilanteen ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi sekä unionin edun vaatiessa välittömiä toimia asettaa jäsenvaltion pyynnöstä tai omasta aloitteestaan vientiluvan kyseisen tuotteen viennin edellytykseksi.

Vientimenettelyasetus ei nimenomaisesti edellytä jäsenvaltioita nimeämään toimivaltaista viranomaista, vaan vientilupahakemukset käsitellään ja vientiluvat myönnetään jäsenvaltioissa niiden yksityiskohtaisten sääntöjen mukaisesti ja sellaisin rajoituksin, joista komissio säätelee erillisissä täytäntöönpanosäädöksissä vientimenettelyasetuksen 3 artiklan sisältämien valtuutussäännösten mukaisesti. Laissa käytettäisiin tästä johtuen termiä Euroopan unionin vientimenettelylainsäädäntö.

2 §. *Toimivaltainen viranomainen.*

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että Euroopan unionin vientimenettelylainsäädännössä tarkoitettuna kansallisena vientilupaviranomaisena toimisi Suomessa ulkoministeriö. Tehtävä sopii asetuksen kauppapoliittisesta ulottuvuudesta (Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 207 artiklan 2 kohta) johtuen sen toimialaan ja lisäksi ulkoministeriöllä on tehtävässä tarvittavat viranomaisvaltuudet. Ulkoministeriössä tehtävä kuuluisi kansainvälisen kaupan osaston vientivalvontayksikölle.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkempia säännöksiä toimivaltaisen viranomaisen tehtävistä voitaisiin antaa valtioneuvoston asetuksella. Ulkoministeriön kansainvälisen kaupan vientivalvontayksikkö toimii sekä siviili- että sotilaskäyttöön soveltuvien kaksikäyttötuotteiden ainoana vientilupaviranomaisena Suomessa. Lainsäädännön osalta sen tehtävät ja toimivallan rajat pohjautuvat kansalliseen kaksikäyttötuotteita koskevaan vientivalvontalakiin 562/1996 ja Euroopan unionin ja parlamentin uudistettuun kaksikäyttötuotteiden vientivalvontaa koskevaan asetukseen 821/2021 (aiemmin 428/2009), joiden lisäksi Suomessa on annettu valtioneuvoston asetus vientivalvontaneuvottelukunnasta.

Euroopan unionin vientimenettelylainsäädännössä tarkoitettuna kansallisena vientilupaviranomaisena ulkoministeriön kansainvälisen kaupan vientivalvontayksikön tehtävät aktualisoituisivat harvoin ja yleensä ennalta arvaamattomissa ns. yhteiskunnan poikkeustilanteissa. Asetuksenantovaltuus onkin tarpeen sen varmistamiseksi, että kansallisen vientilupaviranomaisen tehtäviä voitaisiin myöhemmin mahdollisesti ilmenevissä ongelmatilanteissa täsmentää tarvittavalla tavalla toimivallan selventämiseksi.

Asetuksenantovaltuus koskisi kansallisen vientilupaviranomaisen tehtäviä, joita olisivat mm. vientilupavaatimusten sisältöä koskevat yhteydenotot muihin ns. substanssiviranomaisiin, ja vientiyrityksiin, yleinen neuvonta, vientilupahakemusten käsittely, ilmoitukset, raportointi jne. Esimerkiksi vientiluvan myöntämisperusteiden yksityiskohtista, käsittelyssä huomioon otettavista näkökohdista ja mahdollisista rajoituksista säädetään erikseen komission täytäntöönpanosäädöksessä, jota komissio voi tarkentaa tarvittaessa yksityiskohtaisemmalla ohjeistuksella, kuten esimerkiksi rokotteiden osalta (Frequently Asked Questions) on 12.3.2021 tehty. Substanssiviranomaiset määräytyvät asiantuntemuksen mukaan, riippuen siitä, minkälaisen viennin poikkeuksellisesta rajoittamisesta esim. maataloustuotteet, energia, lääkkeet jne. kulloinkin on kysymys.

3 §. *Valvonta.* Pykälässä säädettäisiin, että Tulli vastaa unionin vientimenettelylainsäädäntöön liittyvästä valvonnasta. Valvonta tarkoittaa vientimenettelyasetuksen perusteella annettavissa komission täytäntöönpanosäädöksissä yksilöityjen vientilupajärjestelmän piiriin kuuluvien tuotteiden vientivalvontaa unionin ulkopuolelle, jossa Tulli valvoo, että eri vientilupajärjestelmissä säädettyjä ehtoja ja määräyksiä noudatetaan.

Pykälä on tarpeellinen siitä syystä, että tullilaki (304/2016) ei sisällä säännöksiä kaikista Tullin yksittäisistä tehtävistä, vaan lähinnä niistä toimivaltuuksista, joilla Tulli voi näitä valvontatehtäviä suorittaa. Vastaavan sisältöinen säännös sisältyy esimerkiksi kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta annetun lain (562/1996) 8 §:ään.

4 §. *Tietojensaanti viranomaiselta ja muulta julkista hallintotehtävää hoitavalta.* Ulkoministeriö ja Tulli ovat keskeisiä toimijoita laissa tarkoitetun vientilupajärjestelmän toimeenpanossa ja valvonnassa Suomessa. 4 §:n 1 momentin mukaan ulkoministeriöllä ja Tullilla olisi oikeus saada Euroopan unionin vientimenettelylainsäädännön ja tämän lain velvoitteiden noudattamisen varmistamiseksi välttämättömät tiedot muulta viranomaiselta tai julkista hallintotehtävää hoitavalta. Tällaisia tahoja voisivat olla esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriö, sisäministeriö, puolustusministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, Huoltovarmuuskeskus, aluehallintovirastojen työsuojelun vastuualueet ja Työterveyslaitos. Pyydettävät tiedot saattavat sisältää sekä julkista, että salassa pidettävää tietoa, joka liittyy Euroopan unionin vientimenettelyasetuksen ja sen perusteella annettavan täytäntöönpanosäädöksen jäsennästä velvoittavaan sisältöön.

Edellä mainitun tiedon saanti liittyy aina poikkeukselliseen ja ajallisesti rajattuun tilanteeseen, jonka kesto on komission täytäntöönpanoasetuksessa määrätty ja jota komissio voi myöhemmin pidentää tai mahdollisesti lyhentääkin. Tietojen saanti voi liittyä itse tuotteeseen, sen saatavuuteen tai sen ominaisuuksiin. Komissio voi vientimenettelyasetuksen mukaan vaatia vientilupaa tietyille tuotteille, jos kyseessä on elintärkeiden tuotteiden puutteesta aiheutuvan kriittisen tilanteen ehkäiseminen ja korjaaminen ja kun unionin etu vaatii välittömiä toimia. Nämä tietyt tuotteet saattaisivat olla esimerkiksi rokotteita, suojavarusteita, lääkkeitä, maataloustuotteita, energiaa, raaka-aineita tai lähestulkoon mitä tahansa, minkä viennin rajoittamiseen ei välttämättä voida etukäteen varautua. Tiedonsaanti ns. substanssiviranomaisilta määräytyykin sen asiantuntemuksen mukaan, riippuen siitä, minkälaisen vientituotteen poikkeuksellisesta rajoittamisesta on kulloinkin kysymys. Välttämätön tiedonsaanti liittyy usein asioihin, kuten vientiluvan vaatimiseen tuotteissa, jotka eivät yleensä vientilupaa tarvitse, vientilupavaatimuksen informointiin oikeille vientiyrityksille, vientilupaharkintaan eli siihen myönnetäänkö ja millä perusteilla yksittäistapauksessa vientilupa vai ei ja Tullin valvontaan, jotta vientilupia edellä mainituissa tapauksissa osataan Tullin toimesta vaatia.

Esimerkiksi rokotteita koskevassa täytäntöönpanoasetuksessa (EU) 2021/111 vientilupa-asiassa on tehtävä päätös 2 arkipäivän kuluessa siitä, kun vientilupaviranomainen on saanut tarvittavat tiedot. Edellä mainitun täytäntöönpanoasetuksen liitteessä 1 on vientilupalomakemalli, josta ulkoministeriö on tehnyt poikkeustilanteita varten sähköisen lomakkeen asianhallintajärjestelmään, jossa viejä voi tehdä tietoturvallisesti, nopeasti ja helposti vientilupahakemuksen ja liittää siihen vaadittavia tietoja ja asiakirjoja. Tiedonsaanti muilta viranomaisilta ja vientilupaa tarvitsevalta viejältä liittyy myös vientilupalomakemallissa tarvittaviin välttämättömiin tietoihin.

Rokotteita koskevassa täytäntöönpanoasetuksessa on rajattu maat, joihin rokotteiden vienti vaatii poikkeuksellisesti vientiluvan. Näin ollen ulkoministeriön ja Tullin välttämätön tiedonsaanti on koskenut tässä tapauksessa erityisesti rokotteiden vientiin liittyviä kysymyksiä maihin, joiden osalta poikkeuksellisesti vaaditaan vientilupaa. Substanssiviranomaisen eli sosiaali- ja terveysministeriön tai Fimean tiedonanto rokoteasioissa on liittynyt mm. alalla toimiviin rokotevalmistajiin tai vientiyrityksiin, rokotteiden tuotekuvaukseen, rokotteiden ja niiden ainesosien saatavuuteen jne. Nämä tiedot ovat yleensä julkisia tietoja. Näitä tietoja kansallinen vientilupaviranomainen tarvitsee vientilupaa harkittaessa.

Vertailun vuoksi kaksikäyttötuotteiden osalta ulkoministeriön vientivalvontayksikön tiedonvaihdoista on säädetty kaksikäyttötuotteita koskevan lain (562/1996) 7 §:ssä sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston kaksikäyttötuotteita koskevan asetuksen 821/2021 artiklassa 23. Kyseessä olevassa asetuksessa on käsitelty jäsenvaltioiden ja komission keskinäisten neuvottelujen ja tietojenvaihdon soveltamisalaa, jotta valvonnan toteutus olisi yhtenäistä ja yhdenmukaista kaikkialla unionissa. Pääsääntöisesti tiedonvaihto liittyy yrityksiin, mutta siltä osin jos kyse olisi henkilötiedoista, tietojen käsittelyn ja vaihdon yhteydessä noudatetaan luonnollisten henkilöiden suojelua henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaata liikkuvuutta koskevia sovellettavia sääntöjä, jotka vahvistetaan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksissa (EU) 2016/679 (7) yleinen tietosuojasäätös ja (EU) 2018/1725. Suomessa kaksikäyttötuotteiden vienti perustuu eurooppalaisittain vertailtuna laajaan avoimuuteen. Suomessa vientilupiin liittyen julkisia tietoja ovat viejän nimi, määrämaa, ja tuotteen kuvaus. Yrityksen ammatti- ja liikesalaisuuden piiriin liittyvät kysy-

mykset eivät ole julkista tietoa viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 § 1 momentin kohdan 20 mukaan. Henkilötietojen käsittely rajoittuu lähinnä sähköisen vientilupahakemuksen yrityksen puolesta tehneen henkilön nimeen, yrityksen puhelinnumeroon ja asemaan yrityksessä.

Euroopan unionin vientimenettelylainsäädännön ja tämän lain velvoitteiden noudattamisen varmistamiseksi välttämättömät tiedot eivät yleensä koske henkilötietoja, mutta niitä ei kuitenkaan suljeta tiedonsaannin ulkopuolelle, koska tulevaisuuden kriisitilanteita ja niissä esiintyviä vientiin liittyviä rajoituksia on vaikea etukäteen ennustaa. Käytännössä kuitenkin henkilötiedot rajoittuvat usein, kuten yleensä kaksikäyttötuotteidenkin osalta, vientilupahakemuksen yrityksen puolesta tehneen henkilön nimeen, puhelinnumeroon ja asemaan yrityksessä. Salassa pidettävästä tiedosta suurin osa koskee liike- ja ammattisalaisuuden piiriin liittyviä tietoja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 § 1 momentin kohdan 20 mukaan.

4 §:n momentissa 2 tiedon saantiin oikeutetuilla viranomaisilla on oikeus luovuttaa 1 momentissa tarkoitettuja välttämättömiä tietoja myös muulle viranomaiselle tai julkista hallintotehtävää hoitavalle. Poikkeustilanne saattaa vaatia myös kansallisen vientilupaviranomaisen ja useiden substanssiviranomaisten välistä saumatonta yhteistyötä ja tiedonvaihtoa kiireellisessä komission täytäntöönpanoasetuksessa vaadittavassa aikataulussa. Substanssiministeriön tai -ministeriöiden on koordinoitava oman hallinnonalansa kanta asiaan ja toimitettava lausuntonsa ulkoministeriölle, joka muodostaa lausunnon tai lausuntojen pohjalta Suomen kansallisen kannan vientilupahakemukseen.

4 §:n momentissa 3 mainittu tiedonsaannin välttämättömyys saattaa liittyä myös niihin tietoihin, joita komissio jäsenmailta vientimenettelyasetuksen 4 artiklan tai sen nojalla annettavan täytäntöönpanoasetuksen mukaisesti poikkeustilanteessa vaatii. Tiedonantajina toimisivat käytännössä ulkoministeriö tai Tulli ja ne voisivat luovuttaa näille tahoille 1 momentissa mainittuja tietoja sen varmistamiseksi, että Euroopan unionin vientimenettelylainsäädäntöä tai tätä lakia on noudatettu. Koska ulkoministeriöllä ei ole asiantuntijuutta eri tuotteista ja niiden saatavuudesta, kyetäkseen ratkaisemaan vientilupahakemukset ulkoministeriö välttämättä tarvitsee tiedon antamista ja tiedon saamista tuotekatteesta riippuen kulloinkin kyseessä olevien tuotteiden asiantuntijaviranomaisten kanssa.

Esimerkiksi rokotteita koskevan täytäntöönpanoasetuksen (EU) 2021/111 artiklassa 2 on edellytetty, että jäsenvaltiot ilmoittavat komissiolle rokotteita koskevat vientilupahakemukset, ja rokotevalmistajien on ilmoitettava komissiolle mahdollisten jo solmittujen ennakkohankintasopimusten tietoja komissiolle. Näitä tietoja ovat muun muassa viennin lukumäärä, lopullinen määränpää, lopulliset vastaanottajat ja tuotteiden tarkka kuvaus. Nämä tiedot saattavat sisältää salassapidettäviä tietoja kuten liike- ja ammattisalaisuuksia. Sanktiona on se, että edellä mainittujen tietojen puuttuminen voi johtaa vientilupien epäämiseen. Täytäntöönpanoasetuksen (EU) 2021/111 artiklassa 3 jäsenvaltiolle, eli käytännössä ulkoministeriön kansainvälisen kaupan vientivalvontayksikölle on vientilupaviranomaisena asetettu velvollisuus ilmoittaa komissiolle myönnettyistä ja evätyistä rokotteita koskevista vientiluvista. Näissä ilmoituksissa on oltava pakollisia tietoja, kuten viejän henkilöllisyys, määrämaa, lopullinen vastaanottaja, rokoteannosten lukumäärä, kuvaus tavaroista jne. Komissio asettaa myönnettyjä ja evätyjä lupia koskevat tiedot julkisesti saataville ottaen asianmukaisesti huomioon toimitettujen tietojen luottamuksellisuuden.

4 § momentissa 4 korostetaan sitä, että, pyydetyn tiedon yhteys käsiteltävään asiaan ja tiedon välttämättömyys on aina perusteltava tietoa pyydetessä. Tietoja ei saa käyttää muuhun, kuin siihen tarkoitukseen, johon niitä on pyydetty. Koska tietosisältöjä ei voida etukäteen luetella laissa tyhjentävästi tarpeellisina tietoina, tietopyynnöissä on kuvattava tapauskohtaisesti ja edellä mainituin tavoin, mihin tarkoitukseen tietoa tarvitaan ja millä tavoin tieto on välttämätöntä (PeVL 12/2014 vp). Tällöin tiedonluovuttajalla on tosiasiallisesti mahdollisuus arvioida pyyntöä ja saattaa se tarvittaessa ulkopuolisen viranomaisen tutkittavaksi (PeVL 31/2017). Tiedot olisi annettava maksutta.

5 §. *Rangaistussäännökset.* Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellyttää, että tekojen tai laiminlyöntien rangaistavuudesta säädetään laissa. Rikoslain 46 luvussa säädetään maahantuontiin ja maastavientiin liittyvistä rikoksista. Pykälässä viitattaisiin säännöstelyrikoksen rangaistavuuden osalta rikoslain 46 luvun 1-3 §:iin,

Rikoslain 46 luvun 1 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaan, joka rikkoo tai yrittää rikkoa Euroopan unionin antamissa tuontia ja vientiä koskevista asetuksista säädettyä tai mainittujen säädösten nojalla annettua säännöstelymääräystä, on tuomittava säännöstelyrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Rikoslain 46 luvun 2 §:ssä säädetään törkeästä säännöstelyrikoksesta ja rikoslain 46 luvun 3 §:ssä lievästä säännöstelyrikoksesta.

6 §. *Muutoksenhaku.*

Ulkoministeriön tekemästä vientilupapäätöksestä on mahdollisuus valittaa Helsingin hallinto-oikeuteen. Tästä säädetään tarkemmin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019). Valitus on käsiteltävä kiireellisenä, koska komission täytäntöönpanoasetukset, niiden poikkeuksellinen ja kiireellinen luonne huomioden, vaativat viranomaisilta erityisen nopeaa toimintaa. Oikaisumenettely on jätetty asiankäsitelyn poikkeuksellisuuden ja kiireellisyyden vuoksi pois.

7 §. *Voimaantulo.* Lain voimaantulopykälä sisältäisi lain tavanomaisen voimaantulosäännöksen. Tarkoituksena on, että laki tulisi voimaan **päivänä kuuta 2021.**

.8 Lakia alemman asteinen sääntely

Esityksessä ehdotetaan valtuutta antaa valtioneuvoston asetuksella tarkempia säännöksiä toimivaltaisen viranomaisen tehtävistä.

Ensimmäisen lakiehdotuksen (laki kansallisesta vientilupaviranomaisesta) 2 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä toimivaltaisen viranomaisen tehtävistä. Vientimenettelyasetuksen sääntelyä on sen tähänastisissa soveltamistilanteissa täydennetty komission antamilla täytäntöönpanoasetuksilla. Asetuksenantovaltuus on tarpeen sen varmistamiseksi, että kansallisen vientilupaviranomaisen tehtäviä voitaisiin myöhemmin mahdollisesti ilmenevissä ongelmatilanteissa täsmentää tarvittavalla tavalla toimivallan selventämiseksi. Säännös on tarkkarajainen, koska sen käyttöala koskisi ainoastaan 2 §:ssä tarkoitettujen tehtävien tarkentamista.

9 Voimaantulo

Lain esitetään tulevan voimaan **x.x.2022.**

10 Toimeenpano ja seuranta

Ulkoministeriö (kansainvälisen kaupan osaston vientivalvontayksikkö) vastaa esityksessä sille säädetyistä velvollisuuksista ja hoitaa asiaan liittyvää yhteydenpitoa Euroopan unionin komission kanssa.

Vientimenettelyasetuksen 9 artiklan mukaan komissio sisällyttää tietoja asetuksen täytäntöönpanosta neuvoston polkumyynniasetuksen (EY) 1225/2009 22 a artiklan (*mainittu säännös on kumottu ja korvattu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/1036 23 artiklan 1 kohdalla*) mukaiseen Euroopan parlamentille ja neuvostolle esitettävään vuosittaiseen kertomukseensa kaupan suojatoimenpiteiden soveltamisesta ja täytäntöönpanosta.

11 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Tietojensaanti- ja luovuttamisoikeus

Perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään arvioinut sitä, millaisissa tapauksissa viranomaiset voivat saada ja luovuttaa tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä. Valiokunta on antanut merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevan sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (ks. esim. PeVL 38/2016 vp, s. 3).

Ehdotetun lain 4 §:n 1 momentissa säädettäisiin tietojen saannista viranomaiselta tai muulta julkista hallintotehtävää suorittavalta. Mainitun säännöksen mukaan toimivaltaisella viranomaisella (ulkoministeriöllä) ja Tullilla on oikeus saada muilta viranomaisilta unionin vientimenettelylainsäädännön ja esitetyn lain noudattamisen varmistamiseksi tarvittavia tietoja, jotka saattavat sisältää sekä julkista että salassapidettävää tietoa, joka liittyy Euroopan unionin vientimenettelyasetuksen ja sen perusteella annettavan komission täytäntöönpanoasetuksen jäsenmaata velvoittavaan sisältöön.

Ehdotetun lain 4 §:n 2 momentin mukaan tiedon saantiin oikeutetuilla viranomaisilla on oikeus luovuttaa muulle viranomaiselle tai julkista hallintotehtävää hoitavalle 1 momentissa tarkoitettuja tietoja, jotka ovat välttämättömiä viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle Euroopan unionin vientimenettelylainsäädännön ja tämän lain noudattamisen varmistamiseksi.

Ehdotetun lain 4 §:n 3 momentin mukaan tiedon luovuttaminen Euroopan unionin toimielimelle koskee myös sellaisia tietoja, jotka on saatu tässä laissa säädettyä tehtävää hoidettaessa ja jotka ovat välttämättömiä Euroopan unionin toimielimelle säädetyn tarkastustehtävän hoitamiseksi tai sen valvomiseksi, että Euroopan unionin lainsäädäntöä on noudatettu.

Ehdotetun lain 4 §:n 4 momentissa pyydetyn tiedon yhteys käsiteltävään asiaan ja tiedon välttämättömyys on aina perusteltava tietoa pyydettyäessä, eikä tietoja ei saa käyttää muuhun, kuin siihen tarkoitukseen, johon niitä on pyydetty.

Vientimenettelyasetuksen II luku sisältää säännökset unionin tietojenvaihto- ja neuvottelumenettelyistä. Asetuksen 4 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet komission pyyntöjen noudattamiseksi ja toimitettava komissiolle pyydetty tiedot.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus tulee sitoa tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat perustuslakivaliokunnan mukaan voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta tarpeellisiin tietoihin, jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus "tietojen välttämättömyydestä" jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 46/2016 vp, s. 5-6 ja siinä viitatu lausunnot). Perustuslakivaliokunta ei toisaalta ole pitänyt viranomaisen väljiä ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina silloin, kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin (ks. esim. PeVL 71/2014 vp, s. 3/I, PeVL 62/2010 vp, s. 4/I ja PeVL 59/2010 vp, s. 4/I).

Ulkoministeriön kansainvälisen kaupan vientivalvontayksikön vientilupatehtävät liittyvät tekniisiin kaksikäyttötuotteisiin, joihin eivät kuulu esimerkiksi henkilönsuojaimet tai rokotteet. Näin ollen erityisesti substanssiviranomaisilta saatava tarkempi tiedonsaanti tuotteista, niiden saatavuudesta ja niihin liittyvistä muun muassa terveydellisistä näkökohdista on, erittäin tärkeää ja välttämätöntä, kun vientilupa-asiaa joudutaan harkitsemaan normaalista poiketen erittäin kiireellisessä aikataulussa ja mahdollisesti myös poikkeuksellisissa olosuhteissa.

Koska etukäteen ei voida ennustaa sitä, milloin, minkälaisissa kriittisissä tilanteissa tai minkälaisissa tuotteissa komissio saattaisi tulevaisuudessa, unionin edun niin vaatiessa, asettaa vientimenettelylain 5 artiklan 1 kohdan mukaisesti vientiluvan viennin ehdoksi, ei luovutettavien tietojen sisältöä pystytäkään etukäteen tarkasti luettelemaan.

Esityksen 4 §:ssä on tietojensaannin ja tietojenluovuttamisen oltava välttämätöntä säännöksessä mainitun tehtävän asianmukaiseksi suorittamiseksi. Sääntelyn katsotaan täyttävän perustuslaissa asetetut vaatimukset.

Asetuksenantovaltuudet

Valtioneuvosto ja ministeriö voivat perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan antaa asetuksia perustuslaissa tai muussa laissa säädetyn valtuuden nojalla. Lailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan. Perustuslain 80 §:n johdosta asetuksenantovaltuuksiin on perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä kohdistettu vaatimuksia sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta (esimerkiksi PeVL 38/2013 vp). Valiokunta on painottanut, että lakiin otettava asetuksenantovaltuus on laadittava niin, että valtuuden sisältö selvästi ilmenee laista ja että se rajataan riittävän tarkasti (esimerkiksi PeVL 26/2017 vp).

Lakiehdotukseen sisältyviä asetuksenantovaltuuksia on selostettu jaksossa 8 (Lakia alemman asteen sääntely). Ehdotettu 2 §:n 2 momentti valtuuttaa tarkempien säännösten antamiseen vain kansallisen vientilupaviranomaisen tehtävistä. Ehdotetun sääntelyn katsotaan näin ollen täyttävän asetuksen antamiselle perustuslain 80 §:n 1 momentissa asetetut vaatimukset.

Edellä esitetyn perusteella katsotaan, että ehdotettu laki voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

Koska Euroopan unionin vientimenettelylainsäädännössä on säännöksiä, joita ehdotetaan täydennettäväksi lailla, annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

Lakiehdotus

Laki

kansallisesta vientilupaviranomaisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain tarkoitus

Tällä lailla annetaan yhteisen vientimenettelyn käyttöönotosta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) N:o 2015/479 ja sen nojalla edellytetyt, jäljempänä *Euroopan unionin vientimenettelylainsäädäntö*, kansalliset säännökset.

2 §

Toimivaltainen viranomainen

Euroopan unionin vientimenettelylainsäädännössä tarkoitettu toimivaltainen viranomainen on ulkoministeriö.

Tarkempia säännöksiä toimivaltaisen viranomaisen tehtävistä voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

3 §

Valvonta

Unionin vientimenettelylainsäädäntöön perustuvasta vientivalvonnasta vastaa Tulli.

4 §

Tietojensaanti viranomaiselta ja muulta julkista hallintotehtävää hoitavalta

Ulkoministeriöllä ja Tullilla on oikeus Euroopan unionin vientimenettelylainsäädännön ja tämän lain noudattamisen varmistamiseksi saada välttämättömät tiedot maksutta muulta viranomaiselta tai muulta julkista hallintotehtävää hoitavalta, jolla on vientiasian käsittelyn kannalta merkityksellistä tietoa. Nämä tiedot saattavat sisältää sekä julkista, että salassapidettävää tietoa, joka liittyy Euroopan unionin vientimenettelyasetuksen ja sen perusteella annettavan komission täytäntöönpanoasetuksen jäsenmaata velvoittavaan sisältöön.

Edellä 1 momentissa mainituilla tiedon saantiin oikeutetuilla viranomaisilla on oikeus luovuttaa muulle viranomaiselle tai julkista hallintotehtävää hoitavalle 1 momentissa tarkoitettuja tietoja, jotka ovat välttämättömiä viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle Euroopan unionin vientimenettelylainsäädännön ja tämän lain noudattamisen varmistamiseksi.

1 momentissa tarkoitettu tiedon luovuttaminen Euroopan unionin toimielimelle koskee myös sellaisia tietoja, jotka on saatu tässä laissa säädettyä tehtävää hoidettaessa ja jotka ovat välttämättömiä Euroopan unionin toimielimelle säädetyn tarkastustehtävän hoitamiseksi tai sen valvomiseksi, että Euroopan unionin lainsäädäntöä on noudatettu.

Pyydetyn tiedon yhteys käsiteltävään asiaan ja tiedon välttämättömyys on aina perusteltava tietoa pyydettyäessä. Tietoja ei saa käyttää muuhun, kuin siihen tarkoitukseen, johon niitä on pyydetty.

5 §

Rangaistussäännökset

Rangaistus säännöstelyrikoksesta säädetään rikoslain (39/1889) 46 luvun 1-3 §:ssä.

6 §

Muutoksenhaku

Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettussa laissa (808/2019). Valitus on käsiteltävä kiireellisenä.

7§

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan **päivänä kuuta 20**.

Helsingissä **päivänä kuuta 20**

Pääministeri

Sanna Marin

Kehitysyhteistyö- ja ulkomaankauppaministeri Ville Skinnari